

بررسی تنوع در سیاست گذاری فرهنگی ایران

مطالعه موردی: قانون اساسی و سند نقشه مهندسی فرهنگی

چکیده

خطمشی گذاری فرهنگی در جامعه اسلامی ایرانی، علاوه بر آنکه باید برگرفته از آموزه های اسلامی باشد؛ باید متناسب با جامعه ایرانی و اقتضات بومی نیز باشد. از سوی دیگر، ایران مانند بسیاری از کشورها دارای تنوع و گوناگونی های قومی - زبانی، دینی - مذهبی و زیستی - جغرافیایی است که باید در سیاست گذاری فرهنگی به آن توجه کرد. هدف از تحقیق حاضر، بررسی این موضوع است که اقتضات بومی و تنوع های موجود در کشور چه جایگاهی در سیاست گذاری فرهنگی ایران دارد. به این منظور دو سند بالادستی قانون اساسی و سند نقشه مهندسی فرهنگی با روش تحلیل مضمون مورد بررسی قرار گرفت. یافته های پژوهش نشان می دهد که از بین تنوع های موجود در کشور، تنوع های قومی - زبانی و دینی - مذهبی، جایگاه ویژه ای در سیاست های کلان فرهنگی کشور، حداقل در مرحله تدوین، دارند؛ اما در خصوص تنوع جغرافیایی، توجه جدی به نقش این تنوع در سیاست گذاری های فرهنگی صورت نگرفته است. بنابراین تأکید این تحقیق بر آن است که توجه بیشتری به نقش تنوع جغرافیایی و تأثیرات اقلیمی در تدوین سیاست ها و خطمشی های فرهنگی شود. در پایان نیز نمونه هایی از تأثیر تنوع جغرافیایی بر سیاست گذاری فرهنگی ارائه شده است.

■ واژگان کلیدی

فرهنگ، سیاست گذاری فرهنگی، تنوع، قانون اساسی، نقشه مهندسی فرهنگی.

سیدمهدی الوانی

استاد دانشکده مدیریت دانشگاه علامه طباطبائی (چهارم).

عبدالله توکلی

استادیار گروه مدیریت پژوهشگاه حوزه و دانشگاه

atavakkoli@rihu.ac.ir

محمد هادی همایون

دانشیار دانشکده معارف اسلامی و فرهنگ و ارتباطات دانشگاه امام صادق (ع)

homayoon@isu.ac.ir

محمدحسین باقری فرد

دانشجوی دوره دکتری مدیریت دولتی پژوهشگاه حوزه و دانشگاه (نویسنده مسئول)

mh.bagherifard@rihu.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۱۰/۲ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۱۲/۴

۱. مقدمه

یکی از موضوع‌های مطرح در حوزه سیاست‌گذاری فرهنگی، نقش و جایگاه مردم به‌عنوان مخاطبین و کنشگران سیاست‌ها و خط‌مشی‌های فرهنگی است؛ چه اینکه تنوع فرهنگی، تفاوت‌ها و گوناگونی‌های قومی، دینی و جغرافیایی در کشور ما ضرورت توجه به این موضوع را دوچندان می‌کند. این تفاوت‌ها نه تنها در کشورهایمانند ایران که دارای تنوع فرهنگی، قومی و مذهبی هستند، بلکه در کشورهای اروپایی و آمریکا که مهاجرپذیر نیز می‌باشند؛ چالش‌ها و پیامدهای مختلفی داشته و هر کشور سیاست‌های متفاوتی در برخورد با این تنوع در پیش گرفته‌اند. از سوی دیگر اسناد بالادستی در کشور وجود دارد که به‌عنوان مرجع یا منبع الهام‌بخش برای متولیان سیاست‌گذاری در حوزه‌های مختلف از جمله فرهنگ محسوب می‌شوند. سؤال اصلی این تحقیق این است که تنوع فرهنگی چه جایگاهی در سیاست‌های فرهنگی کلان جمهوری اسلامی ایران دارد؟ به منظور پاسخ به این سؤال، دو سند قانون اساسی و نقشه مهندسی فرهنگی به‌عنوان منبع مورد مطالعه انتخاب شده است تا بررسی شود، موضع این اسناد بالادستی نسبت به موضوع تنوع و تفاوت‌های فرهنگی موجود در کشور و جایگاه آنها در فرایند سیاست‌گذاری فرهنگی چیست؟ به این ترتیب سوالات این تحقیق چنین خواهند بود:

- رویکرد قانون اساسی نسبت به تنوع موجود در کشور چیست؟

- رویکرد نقشه مهندسی فرهنگی نسبت به تنوع موجود در کشور چیست؟

۲. روش تحقیق

با توجه به اینکه پاسخ به سؤالات تحقیق، مستلزم مطالعه و بررسی دو متن مکتوب می‌باشد، در این مقاله از روش تحلیل مضمون استفاده شده است.

۲-۱. روش تحلیل مضمون

این روش، فرایندی برای تحلیل داده‌های متنی است و داده‌های پراکنده و متنوع را به داده‌هایی غنی و تفصیلی تبدیل می‌کند. تحلیل مضمون، صرفاً روش کیفی خاصی نیست، بلکه فرایندی است که می‌تواند در اکثر روش‌های کیفی به‌کار رود (عابدی جعفری و همکاران ۱۳۹۰: ۱۵۳).

در این روش، محقق به دنبال یافتن الگوهای تکراری معنادار است. تکرار یعنی حداقل در دو مورد از متن، بتوان موضوعی را دریافت کرد. بنابراین مواردی که یکبار بکار رفته‌اند مضمون به حساب نمی‌آیند. این روش، براساس یک رویه مشخص و در سه سطح، مضامین پایه (کدها و نکات کلیدی موجود در متن). مضامین سازمان‌دهنده (مضامین به‌دست آمده از ترکیب و تلخیص مضامین پایه) و مضامین فراگیر (مضامین عالی در برگزیده اصول حاکم بر متن به‌عنوان یک کل) را نظام‌مند می‌کند و نقشه‌ای از کل مضامین ارائه می‌کند که مضامین با توجه به رابطه اعم و اخص با یکدیگر در آن شبکه جای‌گذاری شده‌اند (یاوری، ۱۳۹۱: ۱۵۰).

۳. ادبیات تحقیق

۳-۱. فرهنگ و سیاست‌گذاری فرهنگی

قبل از پرداختن به موضوع جایگاه تنوع در سیاست‌گذاری فرهنگی لازم است تا به اختصار موضع این تحقیق نسبت به فرهنگ و سیاست‌گذاری فرهنگی مشخص شود. مقوله و مفهوم فرهنگ یکی از پرکاربردترین واژه‌ها در زندگی اجتماعی انسان‌هاست و در عین حال یکی از انتزاعی‌ترین و مبهم‌ترین مفاهیم انسانی است که باعث شده تعاریف مختلفی از آن ارائه شود. بعضی، فرهنگ را «رفتار یا الگوهای رفتاری» دانسته‌اند؛ پاره‌ای «بازتاب اندیشه و شناخت بشر» محسوب کرده‌اند؛ گروهی، «شیوه و الگوی زندگی بشر» را فرهنگ آن نامیده‌اند؛ برخی دیگر، «مجموعه اندوخته‌های مادی و معنوی» بشر را، فرهنگ برشمرده‌اند و بالاخره عده‌ای، «ارزش‌ها، هنجارها، باورها و مجموعه امور پذیرفته شده و هنجار یافته اجتماعی» را فرهنگ قلمداد کرده‌اند. (پیروزمند ۱۳۸۶: ۶۱). آن چیزی که از آن به اجزای متشکله فرهنگ یاد می‌شود عبارتست از: نظام شناخت‌ها و باورها، نظام ارزش‌ها و گرایش‌ها و نظام رفتارها و کردارها (داوری ۱۳۸۸: ۱۲).

به‌طور کلی می‌توان در تعریف فرهنگ گفت: فرهنگ مجموعه‌ای از علایق (گرایش) آگاهی‌ها (دانش) و رفتارهای جمعی است. از سیاست‌گذاری فرهنگی نیز تعاریف مختلفی ارائه شده است: سیاست‌گذاری فرهنگی با زمینه‌های مختلفی در ارتباط است از جمله: میراث فرهنگی، موزه‌ها، کتابخانه‌ها، هنرهای تجسمی، هنرهای نمایشی و... (گجیک، ۲۰۱۱: ۳).

در تعریف دیگری، سیاست فرهنگی با توجه به اهداف اصلی آن به کارکردهای عمده‌ای تجزیه شده است. حفظ میراث ملی، حمایت از هنرمندان و آفرینندگان آثار هنری، تربیت هنرمندان و نمایشگران، فراهم آوردن زمینه بهره‌برداری همگانی از فعالیت‌های فرهنگی و توسعه مبادلات و تحقیقات بین‌المللی (حسین‌لی، ۱۳۷۹: ۱۸).

یکی از صاحب‌نظران، رسانه، ارتباطات، هنر و میراث فرهنگی را به‌عنوان چهار حوزه اصلی سیاست فرهنگی معرفی می‌کند (هسوموندهاگ، ۲۰۰۵: ۱). اما براساس تعریفی که از فرهنگ ارائه شد باید گفت آنچه از مفهوم سیاست‌گذاری فرهنگی در این تحقیق مدنظر است، مفهومی فراتر از سیاست‌گذاری برای اموری مانند فیلم، کتاب، هنر، میراث فرهنگی و... است. این امور صرفاً ابزاری هستند که از آنها می‌توان برای تعالی یا انحطاط فرهنگ جامعه استفاده کرد. بنابراین سیاست‌گذاری فرهنگی در یک جامعه دینی به آن دسته از مجموعه اقدامات و تصمیمات حاکمیت اطلاق می‌شود که به‌دنبال تعالی فرهنگ جامعه یعنی تعالی باورها، ارزش‌ها و رفتارهای افراد جامعه از طریق پیاده‌سازی آموزه‌های دینی است (باقری‌فرد، ۱۳۹۵: ۳۶).

۳-۲. سیاست‌گذاری فرهنگی و اقتضانات بومی ایران

هنگامی که از موضوعی مانند سیاست‌گذاری فرهنگی و اقتضانات بومی ایران سخن به میان می‌آید، مفاهیمی مانند تنوع^۱ و چندفرهنگ‌گرایی^۲ فرهنگی به ذهن متبادر می‌شود. یکی از صاحب‌نظران معتقد است کثرت‌گرایی فرهنگی اصلی است که باید برطبق آن عمل کرد و این امر از همه ما آمادگی برای تن دادن و پذیرفتن تغییر را می‌طلبد (واتسون، ۱۳۸۳: ۱۶۷). تحقیقاتی نیز در زمینه جایگاه ارزش‌هایی مانند تنوع در خط‌مشی‌گذاری فرهنگی مورد بررسی قرار گرفته است. (بنت، ۲۰۰۱). اساساً یکی از ارکان اصلی سیاست‌گذاری فرهنگی در بسیاری از کشورها، پذیرش تنوع و گوناگونی فرهنگی است. مطالعه‌ی تطبیقی سیاست‌های فرهنگی کشورهای مختلف نشان می‌دهد گفتمان تنوع فرهنگی و راهبردی فرهنگی اساسی در سیاست‌های فرهنگی کشورهای مختلف است (یوسفی، ۱۳۸۹: ۷۹).

1. Diversity
2. multiculturalism

برای مثال اصل چهارم سیاست فرهنگی فرانسه دفاع از تنوع فرهنگی است. (ایوبی، ۱۳۸۹: ۲۲). همچنین یکی از اصول سیاست فرهنگی لتونی نیز تنوع فرهنگی است. در ایران نیز یکی از مسائل اساسی در سیاست‌گذاری فرهنگی، بحث تنوع فرهنگی موجود در جامعه و سرزمین ایران است. ایران از جمله کشورهای متکثر و برخوردار از ویژگی گوناگونی است. گوناگونی در ایران شامل همه ابعاد تنوع و تمام انواع گوناگونی است؛ به عبارت دیگر، خود گوناگونی در ایران گوناگون است. ایران در مقایسه با ۲۰۰ کشور یا واحد جغرافیایی سیاسی فعلی جهان، به‌طور نسبی از بیشترین گوناگونی‌ها برخوردار است (قمری، ۱۳۸۴: ۱۷۳). از آنجاکه تبیین ماهیت و اقتضانات این تنوع نقش بسزایی در فهم مدل سیاست‌گذاری فرهنگی ایرانی دارد، به بیان اشکال مختلف تنوع در ایران می‌پردازیم:

۳-۳. تنوع جغرافیایی

ایران کشور پهناوری است که به‌دلیل وضعیت جغرافیایی خود، اقلیم‌های متنوع و چشم‌اندازهای گوناگونی دارد و این وضعیت خاص جغرافیایی سبب پدید آمدن رفتارهای اجتماعی - اقتصادی متفاوتی شده است (قمری، ۱۳۸۴: ۱۴۵).

این تنوع جغرافیایی باعث ایجاد تنوع فرهنگی، آداب، رسوم و خلق و خویهای مختلف شده است. به‌طور مثال، مردم کویر، به جهت زندگی در شرایط سخت کویری، مردمانی سخت‌کوش هستند.

۳-۴. تنوع دینی - مذهبی

ادیان و مذاهب زیادی در ایران وجود دارند. سه دین اصلی توحیدی یا ابراهیمی (یهودیت، مسیحیت و اسلام) در ایران پیروانی دارد. در این میان، مسیحیت با گستره‌ای از شاخه‌ها و فرقه‌های مختلف خود پیروان کلیساهای متعددی را در ایران شامل می‌شود. گستره پیروان اسلام در ایران، گوناگونی بسیار بیشتری را نشان می‌دهد؛ تنوعی که در میان حدود پنجاه کشور دیگری که اسلام دین اصلی و رسمی آنهاست، کمتر دیده می‌شود (همان: ۱۷۵).

۳-۵. تنوع قومی - زبانی

ایران، کشوری با بیش از ۵۰ زبان و گویش محلی است (فکوهی، ۱۳۸۹: ۱۰) فلات ایران ناحیه‌ای جغرافیایی - منطقه‌ای و فرهنگی است که همواره باعث تنوع نژادی و قومی شده است. در این

میان تنوع و تکثر اقوام تشکیل دهنده جامعه ایران به نحوی است که اطلاق واژه‌های کثیرالقوم و جامعه چند قومی به ترکیب جمعیتی آن، از ترکیب و واقعیتی انکارناپذیر خبر می‌دهد. حضور و زندگی قومیت‌های مختلف چون، فارس‌ها، ترک‌ها، کردها، بلوچ‌ها، ترکمن‌ها، عرب‌ها در کنار یکدیگر و در چارچوب جغرافیای سیاسی واحد، بیانگر موزاییک قومی - فرهنگی هویت و تمدن ایرانی است (احمدی‌پور و همکاران، ۱۳۸۹: ۳۶).

۴. رویکردهای مختلف در مواجهه با تنوع فرهنگی

دیدگاه‌های متفاوتی درباره گوناگونی فرهنگی وجود دارد که به موضع‌گیری‌های متفاوتی انجامیده است. بعضی آن‌را به‌عنوان واقعیتی در نظر می‌گیرند که اگرچه صفت جدایی‌ناپذیر اجتماعی است که در آن زندگی می‌کنیم؛ اما الزاماً مطلوب نیستند. بعضی دیگر آن را به‌عنوان واقعیتی می‌شناسند که می‌تواند فایده‌های بسیار در برداشته باشد. گروهی آن را به‌مثابه زمینه‌ای برای مطالبه احترامی برابر برای هویت خود که احساس می‌کنند در گذشته از آن محروم نگاه داشته شده‌اند، می‌دانند. بعضی نیز تمایل دارند از آن به‌عنوان ابزار برتری فرهنگ خویش بر دیگر فرهنگ‌ها استفاده کنند (حسینی بهشتی، ۱۳۸۰: ۹). اما در هر حال برکنار ماندن از تفاوت‌های فرهنگی ناممکن است (همان، ۱۳۸۰: ۳۱۲).

رویکردهای مختلف در مواجهه با تنوع فرهنگی در سه دسته کلی جای می‌گیرند: نظریه‌های کثرت، نظریات وحدت و نظریات وحدت در کثرت.

۴-۱. نظریات کثرت یا تکثرگرا

این دسته از نظریه‌ها به‌دنبال پرهیز از هرگونه اقدامی که منجر به بروز تنش میان اقلیت و اکثریت می‌شود، است. کثرت‌گرایی اغلب در جوامع لیبرال رواج دارد. می‌توان دیدگاه لیبرالیسم را اصالت بی‌طرفی دولت در امور مربوط به اقلیت‌ها نامید. بنابراین، در پاسخ به این پرسش که در جامعه متکثر، دولت باید چه سیاستی اعمال کند، اندیشمندان لیبرال معتقدند موضع حکومت باید بی‌طرفی باشد (حسینی بهشتی، ۱۳۸۰: ۱۸۷).

۲-۴. نظریات وحدت

نظریات وحدت یا همانندسازی، راه‌حل را در پاک کردن صورت مسئله و استحاله اقلیت در اکثریت می‌دانند. همانندسازی را می‌توان فرایند ادغام دائمی اعضای یک گروه قومی و فرهنگی مهاجران و یا دیگر گروه‌های اقلیت، در یک جامعه بزرگ‌تر دانست. (چمن‌خواه، ۱۳۸۹: ۳۸). به عبارت دیگر هدف همانندسازی کاهش اختلافات فرهنگی و ساختاری در بین گروه‌های مختلف قومی است (کریمی ۱۳۸۷: ۱۶۴). این الگو در کشورهای ترکیه، پاکستان و آمریکا (تا قبل از ۱۹۶۰) دنبال شده است (همان: ۱۶۳).

۳-۴. نظریات وحدت در کثرت

براساس این دسته از نظریات، بر کثرت در ضمن وحدت تأکید می‌شود. یعنی در عین اینکه به دنبال مسلط کردن یک فرهنگ واحد است، حقوق اقلیت‌ها را نیز به رسمیت می‌شناسد. چنین رویکردی به جای طرد و حذف تنوع قومی - فرهنگی بر پایه تحقق حقوق شهروندی نسبت به فرهنگ‌ها و زبان‌های موجود در قلمرو ملی و تعریف هویت ملی بر مبنای وحدت در عین کثرت استوار است (تقی‌لو، ۱۳۸۶: ۳۴).

یکی از کشورهایی که از الگوی وحدت در کثرت تبعیت می‌کند، اندونزی است. جمهوری اندونزی نه سکولار است و نه دینی؛ اما در ضمن، هر دوی این‌ها نیز می‌تواند باشد، مبتنی بر مفهومی از خداست که فصل مشترک همه گروه‌های متکثر دینی را تشکیل می‌دهد. به طور مثال آموزش دینی در اندونزی دو کارکرد مهم دارد: اول حمایت از نیاز دینی دانش‌آموزان برای تقویت پایه‌های ایمانی خود. این کارکرد به معنای ارائه تعلیمات دینی مطابق با وابستگی‌های دینی دانش‌آموزان است؛ برای مثال مسلمانان باید آموزش اسلامی، مسیحیان آموزش مسیحی و هندوها یا بودایی‌ها آموزش دینی مخصوص به خود را ببینند. دومین کارکرد آموزش دینی، ارتقای احترام میان پیروان عقاید مختلف، هماهنگی بین ادیان و وحدت ملی است (قمری، ۱۳۸۴: ۲۱۵).

در خصوص تنوع فرهنگی و نظریات مطرح شده در این باب، توجه به دو نکته لازم است. اول آنکه تنوع فرهنگی، از دیدگاه اسلام، کاملاً پذیرفتنی است و اسلام، با تکثر فرهنگی مخالفتی ندارد؛ اما این تنوع و تکثر فرهنگی، از نوع وحدت در عین کثرت است. به عبارت دیگر در بینش اسلامی

نیز تشکیل حکومت جهانی وجود دارد؛ اما به این معنا نیست که ملت‌ها، اقوام و آیین‌های دیگر، وجود خارجی نداشته باشند. اسلام تشکیل امت واحد جهانی - اسلامی را نوید داده است؛ اما آن را به از بین رفتن و نابودی ملت‌ها منوط نمی‌کند. حتی زمانی که اسلام، در اوج قدرت بود، درصدد نابودی ملت‌ها و تبدیل آن‌ها به امت واحد از نظر آداب، رسوم و سایر ویژگی‌ها نبوده است. معیار امت واحد از نظر اسلام، داشتن عقیده توحیدی است. اسلام به جامعه جهانی با حفظ ملیت‌های مختلف منوط است، نه حذف ملیت‌های مختلف (صوفی‌آبادی، ۱۳۸۳: ۱۰۹).

نکته دیگری که باید به آن توجه کرد این است که نظریات سه‌گانه مطرح شده صرفاً در خصوص دو تنوع قومی - زبانی و دینی - مذهبی ارائه شده است؛ اما نسبت به تنوع جغرافیایی کاربردی ندارد، در حالی که این تنوع نیز نقش بسزایی در سیاست‌گذاری فرهنگی دارد، همان‌طور که بیان شد سیاست‌گذاری فرهنگی یعنی مجموعه اقداماتی که از سوی دولت (به‌معنای حاکمیت) برای اصلاح یا تعالی باورها، گرایش‌ها و رفتارهای افراد جامعه صورت می‌گیرد. از سوی دیگر، یکی از فاکتورهای مهم تأثیرگذار بر انسان و زندگی وی اقلیم (آب و هوا) است. پدیده‌های اقلیمی می‌توانند زندگی و نوع رفتار انسان را تحت تأثیر قرار دهند. به‌عبارت دیگر محیط به‌عنوان عامل مؤثر بر رفتار انسان محسوب می‌شود که تا همین اواخر مورد غفلت جامعه‌شناسان بود (دان‌لپ و کاتن، ۱۹۷۸: ۲۵۲).

اگرچه نمی‌توان تمام خصوصیات روان‌شناختی مردم را به منطقه جغرافیایی و آب و هوای محل سکونت آن‌ها نسبت داد، اما نمی‌توان منکر تأثیر شگرف آب و هوا بر رفتار مردم شد. این تأثیرات غیرقابل انکار سبب شده در سال‌های اخیر دانشمندان شاخه جدیدی به دانش روان‌شناسی اضافه کنند و آن روان‌شناسی محیطی است. بنابراین تغییرات اقلیمی که در سده‌های اخیر مورد توجه دانشمندان علوم زیست محیطی و سیاستمداران قرار گرفته است، ارتباط مستقیمی با فعالیت‌های انسانی دارد (نجف‌پور، ۱۳۸۶). بعضی صاحب‌نظران معتقدند مزاج زائیده اقلیم، شخصیت زائیده مزاج و اخلاق و رفتار زائیده شخصیت است (نقره‌کار، ۱۳۸۹). حتی فراتر از رفتارهای شخصی، محیط طبیعی تأثیرات فراوانی بر روی کالبد بافت قدیم شهری و نحوه شکل‌گیری آن بجا گذاشته است.

به‌طوری که می‌توان ردپای آن را در نوع مصالح، معماری، شبکه معابر، نحوه استقرار و تمهیدات به‌کار رفته در بناهای کاربردی بافت قدیم شهری به‌خوبی دریافت (محمدخانی، ۱۳۸۶).

۵. بررسی سیاست‌های فرهنگی پس از انقلاب در برابر تنوع

به‌منظور بررسی جایگاه تنوع در سیاست‌های فرهنگی پس از انقلاب، دو نمونه از اسناد بالادستی، یعنی قانون اساسی و سند نقشه مهندسی فرهنگی کشور مورد تحلیل قرار گرفته‌اند. علت انتخاب قانون اساسی به‌عنوان منبع تحقیق، این است که علاوه بر اینکه کلان‌ترین و بالادستی‌ترین سند سیاستی کشور است، دربردارنده اصول متعددی است که به‌نوعی سعی در توجه به تنوع دارند. درخصوص سند نقشه مهندسی فرهنگی نیز، همانطور که از عنوان آن پیداست بالاترین سند در خصوص مهندسی فرهنگی کشور و تدوین سیاست‌های فرهنگی است. بنابراین بررسی این دو سند راهنمای مناسبی برای سیاست‌گذاران فرهنگی در زمینه شیوه و چگونگی توجه به تنوع در سیاست‌گذاری فرهنگی خواهد بود.

۵-۱. بررسی ظرفیت‌های قانون اساسی در برابر تنوع موجود در کشور

قانون اساسی در اصول متعددی هم تنوع قومی-زبانی و هم دینی-مذهبی را به‌رسمیت شناخته و هم سیاست‌ها و راهبردهایی در مواجهه با آنها ارائه کرده است. در جدول زیر مهمترین اصول از قانون اساسی که به تنوعات جامعه ایرانی اشاره می‌کند، مورد بررسی قرار گرفته است.

جدول ۱. مضامین پایه و سازمان و دهنده تنوع در قانون اساسی

اصل	متن اصل	مضمون پایه	مضمون سازمان دهنده
اصل ۱۲	دین رسمی ایران، اسلام و مذهب جعفری اثنی عشری است و این اصل الی الابد غیر قابل تغییر است و مذاهب دیگر اسلامی اعم از حنفی، شافعی، مالکی، حنبلی و زیدی دارای احترام کامل هستند و پیروان این مذاهب در انجام مراسم مذهبی، طبق فقه خودشان آزادند و در تعلیم و تربیت دینی و احوال شخصیه (ازدواج، طلاق، ارث و وصیت) و دعاوی مربوط به آن در دادگاهها رسمیت دارند و در هر منطقه‌ای که پیروان هر يك از این مذاهب اکثریت داشته باشند، مقررات محلی در حدود اختیارات شوراها بر طبق آن مذهب خواهد بود، با حفظ حقوق پیروان سایر مذاهب	۱ اعلام دین اسلام به عنوان دین رسمی	وحدت‌گرایی دینی
		۲ به رسمیت شناختن مذاهب اسلامی	کثرت‌گرایی مذهبی
		۳ آزادی در آموزش تعلیمات مذهب خود	کثرت‌گرایی دینی
		۴ رسیدگی به دعاوی براساس اصول هر مذهب	کثرت‌گرایی دینی
		۵ تأکید بر اختیارات در تنظیم مقررات محلی	کثرت‌گرایی حقوقی
اصل ۱۳	ایرانیان زرتشتی، کلیمی و مسیحی تنها اقلیت‌های دینی شناخته می‌شوند که در حدود قانون در انجام مراسم دینی خود آزادند و در احوال شخصیه و تعلیمات دینی بر طبق آیین خود عمل می‌کنند.	۶ به رسمیت شناختن ادیان غیر اسلام	کثرت‌گرایی دینی
		۷ تأکید بر حفظ چارچوب قانون	وحدت‌گرایی دینی
		۸ آزادی در احوال شخصیه و تعلیمات دینی	کثرت‌گرایی دینی

اصل	متن اصل	مضمون پایه	مضمون سازمان‌دهنده
اصل ۱۴	<p>به حکم آیه شریفه «لایتهیکم الله عن الذین لم یقاتلوکم فی الدین و لم یخرجوکم من دیارکم ان تبروهم و تقسطوا الیهم ان الله یحب المقسطین» دولت جمهوری اسلامی ایران و مسلمانان موظف هستند نسبت به افراد غیرمسلمان با اخلاق حسنه و قسط و عدل اسلامی عمل نمایند و حقوق انسانی آنان را رعایت کنند، این اصل در حق کسانی اعتبار دارد که بر ضد اسلام و جمهوری اسلامی ایران توطئه و اقدام نکنند.</p>	۹ تأکید بر رفتار حسنه با غیرمسلمانان	کثرت‌گرایی دینی
		۱۰ رعایت عدالت با غیرمسلمانان	کثرت‌گرایی دینی
		۱۱ تأکید بر رعایت خطوط قرمز	وحدت‌گرایی دینی
اصل ۱۵	<p>زبان و خط رسمی و مشترک مردم ایران فارسی است. اسناد و مکاتبات و متون رسمی و کتب درسی باید با این زبان و خط باشد؛ ولی استفاده از زبان‌های محلی و قومی در مطبوعات و رسانه‌های گروهی و تدریس ادبیات آنها در مدارس، در کنار زبان فارسی آزاد است.</p>	۱۲ تأکید بر زبان فارسی به عنوان زبان رسمی	وحدت‌گرایی زبانی
		۱۳ تأیید استفاده از زبان‌های محلی در رسانه‌ها	کثرت‌گرایی زبانی
		۱۴ تأیید تدریس زبان‌های محلی در مدارس	کثرت‌گرایی زبانی
اصل ۱۹	<p>مردم ایران از هر قوم و قبیله که باشند از حقوق مساوی برخوردارند و رنگ، نژاد، زبان، و مانند اینها سبب امتیاز نخواهد بود.</p>	۱۵ تساوی حقوقی تمام اقوام	کثرت‌گرایی قومی

اصل	متن اصل	مضمون پایه	مضمون سازمان دهنده
اصل ۲۶	احزاب، جمعیت‌ها، انجمن‌های سیاسی و صنفی و انجمن‌های اسلامی یا اقلیت‌های دینی شناخته شده آزادند، مشروط به اینکه اصول استقلال، آزادی، وحدت ملی، موازین اسلامی و اساس جمهوری اسلامی را نقض نکنند. هیچ کس را نمی‌توان از شرکت در آنها منع کرد یا به شرکت در یکی از آنها مجبور ساخت.	تأیید آزادی اقوام و ادیان	کثرت‌گرایی دینی و قومی
		تأکید بر فعالیت در چارچوب خطوط قرمز	وحدت‌گرایی سیاسی
اصل ۶۴	عده نمایندگان مجلس شورای اسلامی دویست و هفتاد نفر است (۲۷۰)، از تاریخ همه‌پرسی سال یکهزار و سیصد و شصت و هشت هجری شمسی (۱۳۶۸) پس از هر ده سال، با در نظر گرفتن عوامل انسانی، سیاسی، جغرافیایی و نظایر آنها حداکثر ۲۰ نفر نماینده می‌تواند اضافه شود. زرتشتیان و کلیمیان هر کدام یک نماینده و مسیحیان آشوری و کلدانی مجموعاً یک نماینده و مسیحیان ارمنی جنوب و شمال هر کدام یک نماینده انتخاب می‌کنند. محدوده حوزه‌های انتخابیه و تعداد نمایندگان را قانون معین می‌کند	مشارکت ادیان غیر اسلامی در نظام سیاسی	کثرت‌گرایی سیاسی

جدول ۲. مضامین فراگیر تنوع در قانون اساسی

مضامین فراگیر تنوع در قانون اساسی	
تأکید بر وحدت‌گرایی = ۱۷ و ۱۲ و ۱۱ و ۸ و ۱	پذیرش کثرت‌گرایی = ۳ و ۲ و ۴ و ۵ و ۶ و ۷ و ۹ و ۱۰ و ۱۳ و ۱۴ و ۱۵ و ۱۶ و ۱۸

همان‌طور که از جدول فوق بر می‌آید، قانون اساسی در برابر دو گونه از تنوع‌های سه‌گانه مطرح شده در ادبیات تحقیق، یعنی تنوع قومی-زبانی و تنوع دینی-مذهبی، موضع‌گیری مشخصی دارد، چنانچه در بسیاری از زمینه‌های مواجهه با قومیت‌ها و ادیان و مذاهب مختلف، اصول راهنما را مشخص کرده است. به‌نوعی می‌توان گفت این اصول و راهبردها در چارچوب دیدگاه «وحدت در کثرت» ارائه شده است. به‌عبارت دیگر نه تکثرگرایی مطلق و پذیرش صددرصد و اعطای آزادی تام به ادیان و قومیت‌ها و نه رویکرد همانندسازی و تلاش برای یکسان‌سازی جامعه. لازم به ذکر است، قانون اساسی در خصوص تنوع جغرافیایی تقریباً موضعی اتخاذ نکرده است. تنها در اصل ۶۴، مقرر می‌دارد که عده نمایندگان مجلس شورای اسلامی ۲۷۰ نفر است و اضافه شدن تعداد نمایندگان با در نظر گرفتن عوامل انسانی، سیاسی، جغرافیایی و نظایر آنها امکان‌پذیر است. البته این اصل، ارتباط چندانی به موضوع تحقیق حاضر پیدا نمی‌کند.

۲-۶. بررسی رویکرد سند نقشه مهندسی فرهنگی کشور در برابر تنوع

نقشه مهندسی فرهنگی که با بیش از ۲۰۰۰ نفر ساعت کار کارشناسی و بعد از ۶ سال تدوین و به تصویب شورای عالی انقلاب فرهنگی رسید، به‌عنوان یک سند بالادستی در حوزه سیاست‌گذاری فرهنگی محسوب می‌شود. در جدول زیر، مضامین بخش‌هایی از این سند که به‌نوعی در برابر تنوع، اتخاذ موضع نموده، مورد تحلیل قرار گرفته است.

جدول ۳. مضامین پایه و سازمان دهنده تنوع در نقشه مهندسی فرهنگی

مضمون سازمان‌دهنده	مضمون پایه	متن	راهبردها و اقدامات ملی	راهبرد کلان
کثرت‌گرایی قومی	به رسمیت شناختن اقوام	تنوع و تفاوت‌های فرهنگی اقوام ایرانی به‌عنوان بخشی از میراث فرهنگی در چارچوب فرهنگ اسلامی - ایرانی، امری طبیعی و پذیرفته شده است.	بند «۱۸»	بخش مبانی
وحدت‌گرایی دینی	تاکید بر چارچوب اسلامی ایرانی			
وحدت‌گرایی زبانی	رسمیت دادن به زبان فارسی	ارتقاء جایگاه و گسترش زبان و ادبیات فارسی با توجه به زبان‌های محلی و قومی.	بند «۹» راهبردها	
کثرت‌گرایی زبانی	توجه به زبان‌های محلی			
کثرت‌گرایی قومی	حفظ و ترویج فرهنگ‌های قومی	بازشناسی، حفظ و ترویج موارث تمدنی و سنن ملی و قومی و تقویت تعامل فرهنگ‌های قومی با محوریت فرهنگ اسلامی - ایرانی و حفظ وحدت ملی.	بند «۱۰» راهبردها	راهبرد ۲
وحدت‌گرایی دینی	محوریت فرهنگ اسلامی - ایرانی			
کثرت‌گرایی قومی	حمایت از فرهنگ اقوام مختلف	حمایت از فعالیت‌های فرهنگی، میراث فرهنگی و تولیدات هنری و ادبی اقوام ایرانی حول ارزش‌های اسلامی ایرانی به‌ویژه در مناطق مرزی مبتنی بر آمایش فرهنگی و سرزمینی	بند «۱۷» اقدامات	
وحدت‌گرایی دینی	محوریت ارزش‌های اسلامی - ایرانی			

مضمون سازمان‌دهنده	مضمون پایه		متن	راهبردها و اقدامات ملی	راهبرد کلان
کثرت‌گرایی فرهنگی	توجه به شرایط و اقتضانات بومی	۹	برنامه‌ریزی برای تحقق ازدواج بهنگام متناسب با شرایط و مقتضیات فرهنگی و بومی	بند «۱۴» اقدامات	
کثرت‌گرایی فرهنگی	احیای فرهنگ‌های قومی	۱۰	استانداردسازی فضاهای بازی ورزش و تفریح و آموزش کودکان از نظر بهداشتی محیطی و احیای بازی‌های سنتی و بومی مناسب و ترویج آن و پرهیز از تهیه و ساخت و ورود اسباب بازی‌های مغایر با هدف تربیت دینی کودکان	بند «۳۵» اقدامات	راهبرد ۳
کثرت‌گرایی بومی	توجه به شرایط و اقتضانات بومی	۱۱	جلوگیری از کاهش نرخ باروری کل و ارتقای آن متناسب با آموزه‌های اسلامی، اقتضانات راهبردی کشور، مطالعات جمعیت‌شناختی و آمایش و پایش مستمر جمعیتی	-	راهبرد کلان ۴
کثرت‌گرایی بومی	توجه به شرایط و اقتضانات بومی	۱۲	تدوین و اجرای برنامه جامع ورزش همگانی، قهرمانی و بومی و توجه به کارکردهای ورزش در ابعاد مختلف با تأکید بر اخلاق و آموزه‌های اسلامی و متناسب‌سازی زیرساخت‌ها و امکانات ورزشی هماهنگ با نیازهای زنان و مردان در مناطق شهری و روستایی	بند «۲۰» اقدامات	راهبرد ۵
کثرت‌گرایی مذهبی	تعامل با فرق و مذاهب	۱۳	طراحی و اجرای برنامه‌ها و اقدامات مصون‌سازی امت اسلام در برابر فتنه‌های تفرقه افکن و شناسایی و مقابله فعال با آنها با استفاده از راهکارهای فرهنگی، اخلاقی، فقهی، حقوقی، سیاسی و امنیتی و ظرفیت دولت‌ها، سازمان‌ها، مذاهب، فرق و جریان‌های مستعد	بند «۱۳» اقدامات	راهبرد ۱۱
کثرت‌گرایی مذهبی	تعامل با مذاهب	۱۴	برنامه‌ریزی و حمایت هدفمند از شخصیت‌ها، آثار و مؤسسات و مجامع تقریب مذاهب در مناطق، کشورها و جوامع اسلامی	بند «۲۶» اقدامات	

مضمون سازمان‌دهنده	مضمون پایه	متن	راهبردها و اقدامات ملی	راهبرد کلان
کثرت‌گرایی دینی - مذهبی	حمایت از حقوق اقوام و مذاهب	۱۵ برنامه‌ریزی برای تکریم و تضمین حقوق قانونی اصناف، اقوام، مذاهب و اقلیت‌های دینی و تقویت رویکرد فرهنگی آنها در راستای تقویت وحدت ملی در چارچوب قانون اساسی	بند «۱۸» اقدامات	راهبرد ۱۱
وحدت‌گرایی ملی	فعالیت در چارچوب قانون اساسی	۱۶ برنامه‌ریزی برای تکریم و تضمین حقوق قانونی اصناف، اقوام، مذاهب و اقلیت‌های دینی و تقویت رویکرد فرهنگی آنها در راستای تقویت وحدت ملی در چارچوب قانون اساسی	بند «۱۸» اقدامات	راهبرد ۱۲
کثرت‌گرایی بومی	توجه به شرایط و اقتضائات بومی	۱۷ بهبود شرایط مساجد موجود و گسترش مساجد متناسب با آمایش سرزمینی و محیطی در سطح شهرها، روستاها، راه‌ها، شهرک‌ها، مجتمع‌ها و سازمان‌ها و نهادهای دولتی، عمومی و خصوصی و فضاهای عمومی	بند «۱-۹» اقدامات	

جدول ۴. مضامین فراگیر تنوع در نقشه مهندسی فرهنگی

مضامین فراگیر تنوع در مهندسی فرهنگی	
پذیرش کثرت‌گرایی = ۱۷ و ۱۴ و ۱۳ و ۱۲ و ۱۱ و ۱۰ و ۹ و ۷ و ۶ و ۵ و ۴	تأکید بر وحدت‌گرایی = ۲ و ۳ و ۶ و ۸ و ۱۶

براساس جدول فوق می‌توان گفت نقشه مهندسی فرهنگی نیز مانند قانون اساسی (البته به‌مراتب، کم‌رنگ‌تر) در چارچوب رویکرد وحدت در کثرت، ضمن پذیرش تنوع قومی - زبانی و دینی - مذهبی، بر توجه به این تنوع‌ها و حفظ حقوق آنها تأکید می‌کند. در عین حال، توجه به تنوع جغرافیایی در سیاست‌گذاری فرهنگی کمترین سهم را به‌خود اختصاص داده است. برای مثال اگرچه در مقدمه اشاره شده است که فرهنگ اسلامی در هر جامعه و کشوری با حفظ ماهیت و اصالت الهی و جهان‌شمول خویش، شکل و صورتی متناسب با مقتضیات جغرافیایی، تاریخی، زبانی و... به‌خود می‌گیرد، اما تقریباً در هیچ یک از بندها و اقدامات ذکر شده در این نقشه به تفاوت‌ها و اقتضائات جغرافیایی اشاره نشده است. اگرچه واژه مشارکت بیش از ۳۵ بار مورد استفاده قرار گرفته است؛ اما به‌طور کلی واژه تنوع تنها ۴ بار در این سند ذکر شده که این موارد نیز اشاره به تنوع مورد بحث در این تحقیق ندارد.

از بررسی دو سند فوق، یعنی قانون اساسی و سند نقشه مهندسی فرهنگی کشور، می‌توان این نتیجه را گرفت که در سیاست‌های فرهنگی کلان جمهوری اسلامی ایران توجه ویژه‌ای به تنوع قومی - زبانی و دینی - مذهبی شده است، اما تنوع جغرافیایی نقش چندانی در سیاست‌گذاری‌های فرهنگی ندارد؛ بنابراین تأکید این تحقیق بر این است که توجه بیشتری به تنوع جغرافیایی در تدوین سیاست‌ها و خط‌مشی‌های فرهنگی شود. در ادامه برای تبیین اهمیت این مطلب و نشان دادن زمینه‌های توجه به تنوع جغرافیایی در سیاست‌گذاری فرهنگی، مثال‌هایی از نقش اقتضانات جغرافیایی در سیاست‌گذاری فرهنگی بیان می‌شود.

۶. نمونه‌هایی از تأثیر تنوع زیستی و جغرافیایی در سیاست‌گذاری فرهنگی

۶-۱. تأثیر عوامل جغرافیایی در رشد نوجوانان

روانشناسان معتقدند بلوغ زودرس جنسی یکی از عوامل بزهکاری‌های کودکان و نوجوانان است. (علوی لنگرودی، ۱۳۸۱: ۱۷۹). این مطلب به این معناست که یکی از راهکارهای پیشگیری از ناهنجاری‌ها و بزهکاری‌های اجتماعی در نوجوانان، آموزش مسائل و احکام بلوغ است. از سوی دیگر آب و هوا به طرق بسیار، بر فرهنگ اثر می‌گذارد که از مهم‌ترین آنها می‌توان به تأثیر نسبی گرما در افزایش نیروی جنسی مرد اشاره کرد (بیات موحد ۱۳۹۰: ۱۶). به عبارت دیگر جغرافیا و آب و هوا یکی از علل تسریع یا تأخیر بلوغ در نوجوانان است به گونه‌ای که در مناطق گرمسیر زودتر و در مناطق سردسیر اندکی دیرتر اتفاق می‌افتد (قائمی ۱۳۶۴: ۸۹۰) در یکی از پژوهش‌های انجام شده نیز مشخص شده سن بلوغ در دختران در مناطق سردسیر بالاتر است (کاظم محمد و همکاران، ۱۳۸۴: ۵۲۹).

با توجه به تأثیر اقلیم و عوامل جغرافیایی در تسریع یا تأخیر بلوغ جنسی در نوجوانان، بدیهی است که نمی‌توان خط‌مشی واحدی برای آموزش مسائل و احکام بلوغ، و به‌طور کلی مسائل مربوط به خانواده، در تمام مناطق کشور تدوین و ابلاغ کرد (چه از طریق اصلاح کتاب‌های درسی، چه برگزاری دوره‌های آموزشی و...). بلکه باید متناسب با منطقه جغرافیایی راهکار مشخصی تدوین کرد، چرا که آموزش زودتر از موعد باعث بلوغ زودرس می‌شود که خود تبعات روانی بسیاری دارد.

۶-۲. نقش آب و هوا در سرد مزاجی در روابط زوجین

یکی از موضوعاتی که همواره در سیاست گذاری فرهنگی، مورد بحث بوده است، تلاش برای کاهش نرخ طلاق و به طور کلی تعارضات و اختلافات خانوادگی است. از سوی دیگر رضایت مندی جنسی، یکی از فاکتورهای مؤثر بر تعارضات میان همسران است. به عبارت دیگر اگر میزان تفاهم جنسی زوجین پایین باشد، انتظار خشنودی و رضایت از رابطه، انتظار نادرستی است. ارضای نیاز جنسی اگر درون خانواده به درستی انجام گیرد و رضایت را برای هر دو طرف به همراه داشته باشد، ضمن اینکه سلامت جسمی و روحی آن‌ها تضمین می‌شود، مشکلات و تنش در درون خانواده کاهش می‌یابد، پایداری و وفاداری زوجین به پیمان مقدس ازدواج، محکم‌تر خواهد شد و از بسیاری از انحراف‌های اخلاقی و جنسی هم جلوگیری می‌شود (موحد، ۱۳۹۰: ۲۱۲). به عبارت ساده‌تر وجود مشکلاتی در زمینه مسائل جنسی در بسیاری از مواقع ممکن است خود را با علائم و عوارض دیگری مانند ناراحتی‌های جسمانی، افسردگی و نارضایتی از زندگی زناشویی و عدم تعهد زناشویی نشان دهند و زندگی زناشویی را تا مرز اختلاف‌های شدید خانوادگی و طلاق پیش ببرند (شاهسیاه، ۱۳۸۸: ۲۳۷).

بنابراین یکی از علل عدم توفیق زوجین در روابط زناشویی، سردمزاجی یکی از طرفین یا هر دو طرف است. از سوی دیگر، سردمزاجی در روابط زناشویی از عوامل مختلفی مانند نوع تغذیه، وراثت و... نشئت می‌گیرد. اما یکی از این عوامل، آب و هوا و نوع ویژگی‌های زیستی و جغرافیایی است. برای مثال معمولاً در مناطق گرمسیری، میل جنسی در مردان بیشتر است. بنابراین چنانچه سیاستگذار فرهنگی، به این نتیجه رسید که برای حل مسئله طلاق‌های ناشی از عدم رضایت در مسائل زناشویی، باید خط‌مشی‌هایی در جهت حل مشکل سردمزاجی (از طریق راهکارهایی مانند آموزش و...) تدوین کند و باید به تفاوت‌های جغرافیایی توجه کند.

۶-۳. تأثیر ویژگی‌های اقلیمی در تدوین خط‌مشی برای حجاب

یکی دیگر از نمونه‌هایی که می‌توان برای نشان دادن تأثیر عوامل جغرافیایی در سیاست‌گذاری فرهنگی ارائه کرد، مسئله حجاب است. همواره تعیین حد حجاب و نوع پوشش برای بانوان، بحثی چالشی در سیاست‌گذاری فرهنگی بوده است. عده‌ای بر این عقیده‌اند که می‌توان و باید الگو و

مدل واحدی از پوشش برای کل کشور را طراحی و ترویج کرد. اما به نظر می‌رسد نوع پوشش زنان بی‌ارتباط با شرایط آب و هوایی، جغرافیایی و نوع معیشت ساکنان هر منطقه نباشد. برای مثال بانوان ساکن در مناطق شمالی که روی زمین به کار کشاورزی مشغولند و با توجه به شرجی بودن هوای آن مناطق، نوعی از پوشش را دارند که در عین اینکه حداقل‌های حجاب شرعی را رعایت می‌کنند؛ اما هیچ‌گاه در آن مناطق، به‌عنوان اشخاص بدحجاب محسوب نمی‌شوند. با لحاظ این نکته، تلاش برای تبلیغ و ترویج یک نوع حجاب خاص به‌عنوان حجاب ملی شاید مشکلاتی را برای چنین افرادی ایجاد کند. البته می‌توان در چارچوب رویکرد وحدت در کثرت، حجاب ملی و رسمی را برای مثال در ادارات دولتی به‌عنوان یک پوشش رسمی ترویج کرد.

۴-۶. تأثیر ویژگی‌های جغرافیایی در سیاست‌گذاری برای حضور بانوان در جامعه

موضوع اشتغال بانوان، همواره یکی از موضوعات پرچالش در سیاست‌گذاری فرهنگی کشور بوده است. در آبان‌ماه ۱۳۹۳، طرحی با عنوان «طرح صیانت از حریم عفاف و حجاب» در مجلس شورای اسلامی اعلام وصول شد. این طرح به‌دنبال تدوین قوانینی در جهت افزایش عفاف و حجاب جامعه بود. طبق ماده (۵) این طرح، اشتغال به‌کار بانوان صرفاً در ساعات هفت تا ده شب مجاز شمرده شده است. فارغ از درستی یا نادرستی این پیشنهاد (خط‌مشی)، اولین اشکال آن در این است که حکم این ماده را برای تمام مناطق کشور الزام‌آور می‌کند. در صورتی که در بسیاری از مناطق گرمسیر کشور، مردم به جهت گرمی بیش از حد هوا، در ساعات پایانی شب برای انجام اموراتی مانند گردش یا خرید از منزل خارج می‌شوند. از طرف دیگر بسیاری از فروشندگان پوشاک زنانه از بانوان هستند و حتی در برخی موارد (طبق بخشنامه نیروی انتظامی) لزوماً یک زن باید فروشنده باشد. حال اگر این دسته از بانوان نتوانند پس از ساعت ده شب به‌کار خود ادامه دهند، مشکلات به‌مراتب بیشتری ایجاد خواهد شد. بنابراین اگر هم چنین قانونی باید تصویب شود لازم است به تفاوت‌های جغرافیایی کشور توجه بیشتری کرد.

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

هدف این مقاله، بررسی نقش و جایگاه مردم به‌عنوان مخاطبین و کنشگران سیاست‌ها و خط‌مشی‌های فرهنگی بود. به این منظور، ابتدا تنوع و انواع آن در جامعه ایرانی مورد بررسی قرار گرفت. این تنوع‌ها شامل سه تنوع اصلی: قومی-زبانی، دینی-مذهبی و زیستی-جغرافیایی است. دیدگاه‌های متفاوتی درباره این گوناگونی فرهنگی وجود دارد که به موضع‌گیری‌های متفاوتی نیز انجامیده است. در یک دسته‌بندی، سه دیدگاه در خصوص مواجهه با تنوع ارائه شده است: نظریه‌های کثرت (تکثرگرایی) که ایده اصلی آن تسامح و تساهل بین قومیت‌ها و فرهنگ‌های مختلف بدون تلاش برای نزدیکی آنان به یکدیگر است؛ نظریات وحدت (هماندسازی) که به دنبال حذف یا منحل کردن فرهنگ‌های اقلیت در فرهنگ مسلط است و نظریه‌های وحدت در عین کثرت که در عین اینکه به دنبال ترویج یک فرهنگ واحد است، حقوق اقلیت‌ها را نیز به رسمیت بشناسد. مدعای این تحقیق این است که از بین تنوع‌های موجود در کشور، به تنوع‌های قومی-زبانی و دینی-مذهبی، توجه ویژه‌ای در سیاست‌های کلان فرهنگی کشور شده است؛ اما تنوع جغرافیایی نقش چندانی در سیاست‌گذاری‌های فرهنگی ندارد. در این تحقیق براساس روش تحلیل مضمون، با بررسی دو سند بالادستی شامل قانون اساسی و نقشه مهندسی فرهنگی، درستی این فرضیه تأیید شد. بنابراین تأکید این تحقیق بر این است که توجه بیشتری به تنوع جغرافیایی در تدوین سیاست‌ها و خط‌مشی‌های فرهنگی شود. اهمیت این موضوع از آنجا مشخص می‌شود که سیاست‌گذاری در بسیاری از مسائل روز جامعه که در حال حاضر مورد توجه سیاست‌گذاران فرهنگی کشور است، از این بحث متأثر می‌باشد؛ موضوعاتی مانند بزهکاری نوجوانان، افزایش نرخ طلاق، حجاب و... که برخی از این موضوعات در این مقاله مورد بررسی قرار گرفت و نشان داده شد که چگونه توجه یا عدم توجه به تفاوت‌های جغرافیایی می‌تواند باعث اتخاذ سیاست‌های متفاوت فرهنگی گردد.

منابع

۱. قرآن کریم.
۲. احمدی‌پور، زهرا و طهمورث حیدری و طیبه حیدری، (۱۳۸۹)؛ تحلیل قومیت و هویت قومی در ایران؛ جهت امنیت پایدار، فصلنامه‌ی علمی - پژوهشی انتظام اجتماعی، سال دوم، شماره‌ی اول، بهار و تابستان.
۳. ایوبی، حجت‌الله، (۱۳۸۹)؛ سیاست‌گذاری فرهنگی در فرانسه: دولت و هنر، تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت).
۴. باقری‌فرد، محمد حسین، (۱۳۹۵)؛ طراحی الگوی اسلامی - ایرانی خط‌مشی‌گذاری فرهنگی، قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
۵. بیات موحد، حنیف، (۱۳۹۰)؛ مشکلات فرهنگی ما ایرانیان، عصر مدیریت، شماره ۵.
۶. پیروزمند، علیرضا، (۱۳۸۶)؛ مجموعه مقالات همایش ملی مهندسی فرهنگی، تهران: دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی.
۷. تقی‌لو، فرامرز، (۱۳۸۶)؛ تنوع قومی، سیاست چندفرهنگی و الگوی شهروندی: بررسی موردی ایران معاصر، فصلنامه مطالعات راهبردی شماره ۳۵.
۸. چمن‌خواه، لیلا، (۱۳۸۹)؛ الگوی نظری مطالعه تنوع فرهنگی و انسجام ملی در کشور، تهران: دانشگاه آزاد اسلامی، معاونت پژوهشی، دفتر گسترش تولید علم.
۹. حسینی بهشتی، علیرضا، (۱۳۸۰)؛ بنیاد نظری سیاست در جوامع چندفرهنگی، تهران: بقعه، مرکز بین‌المللی گفتگوی تمدن‌ها،
۱۰. داوری محسن، (۱۳۸۸)؛ حقوق فرهنگی شهروندان در مبانی اسلامی و قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، تهران: دانشگاه امام صادق (ع).
۱۱. شاه‌سیاه، مرضیه، (۱۳۸۸)؛ بررسی رابطه رضایت جنسی و تعهد زناشویی زوجین شهرستان شهرضا، مجله علمی پژوهشی اصول بهداشت روانی پاییز، سال یازدهم، شماره ۳ (پیاپی ۴۳).
۱۲. صوفی‌آبادی محمود (۱۳۸۳)؛ اسلام، جهانی شدن و پیامدهای فرهنگی آن، تهران: اندیشه صادق، شماره ۱۶ تا ۱۹.
۱۳. عابدی جعفری، حسن و محمدسعید تسلیمی و ابوالحسن فقیهی و محمد شیخ زاده، (۱۳۹۰)؛ تحلیل مضمون و شبکه مضامین: روشی ساده و کارآمد برای تبیین الگوهای موجود در داده‌های کیفی، اندیشه مدیریت

- راهبردی (اندیشه مدیریت) پاییز و زمستان، دوره ۵، شماره ۲ (پیاپی ۱۰).
۱۴. علوی لنگرودی، سید کاظم، (۱۳۸۱): بررسی پدیده بلوغ زودرس، کاوش نامه زبان و ادبیات فارسی پاییز و زمستان و بهار و تابستان، شماره ۵ و ۶.
۱۵. قائمی، علی، (۱۳۶۴): بلوغ زودرس، نشریه پیوند، شماره ۷۳.
۱۶. قمری، داریوش، (۱۳۸۴): همبستگی ملی در ایران، تهران: مؤسسه مطالعات ملی، انتشارات تمدن ایرانی.
۱۷. کاظم، محمد و همکاران، (۱۳۸۴): بررسی روند تغییرات میانگین سن اولین قاعدگی در دختران ایرانی، فصلنامه باروری و ناباروری، زمستان، صفحات ۵۲۳ - ۵۳۰.
۱۸. محمدخانی مظفر و همکاران، (۱۳۸۶): بررسی نقش توپولوژی طبیعی بافت فرسوده شهری مناطق خشک و راهکارهای باز زنده سازی آن (مطالعه موردی بافت تاریخی شهر سمنان)، همایش بهسازی بافت‌های فرسوده مشهد.
۱۹. موحد مجید و همکاران، (۱۳۹۰): مطالعه رابطه رضایت مندی جنسی زنان و تعارضات میان همسران، زن در توسعه و سیاست (پژوهش زنان)، دوره ۹، شماره ۲، تابستان.
۲۰. نجف پور، بهرام، (۱۳۸۶): نقش اقلیم در برنامه ریزی و مدیریت محیط، پیک نور سال پنجم، تابستان شماره ۲.
۲۱. نقره کار، عبد الحمید و همکاران، (۱۳۸۹): بررسی تأثیر محیط طبیعی بر رفتار و اخلاق از دید متفکران اسلامی و نتایج آن در طراحی محیط مصنوع، آرمان شهر، شماره ۵.
۲۲. واتسون، سی دبلیو، (۱۳۸۳): کثرت گرایی فرهنگی، ترجمه: حسن پویان، تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی مرکز بین المللی گفتگوی تمدن‌ها.
23. Bennett Tony, (2001), **Differing diversities**, Council of Europe, November.
24. Braun, Virginia & Clarke, Victoria (2006), "Using thematic analysis in psychology". *Qualitative Research in Psychology*. Vol 3: 77-101.
25. Dunlap and Cotton, (1978), **Environmental Sociology**, Ann. Rev. Sociol, 243-273.
26. Gajic Marija, **A brief outlook of cultural policies - challenges and importance** (with case of Serbia) An International Conference on the Political, Economic and Cultural Dimensions of EU Foreign Policy (Berlin, 4th-9th January 2011).
27. Hesmondhalgh, David and Pratt, Andy C, **Cultural industries and cultural policy**. International journal of cultural policy (2005).